

Листопадовий Зрив

В той час коли пізньою осінню 1918 року на Східній Україні вирішувалася доля держави Скоропадського, на Західних українських землях визрівали події іншого значення. На початку листопада у Львові було проголошено Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР). Невелика за територією і населенням Галичина дала українській революції кагорту національно свідомих лідерів. Які на відміну від надніпрянських колег менше захоплювалися утопічними теоріями, а були більш відданими ідеї державного правопорядку.

Як на заході так і на Сході поштовхом до нового повороту у розвитку політичної ситуації було завершення першої світової війни та поразка Центральних держав, які з весни 1918 року контролювали майже всю українську територію. Німеччина і Австро-Угорщина звернулися до країн Атланти з проханням про мир. Підставою цього миру була згода Центральних Держав на новий політичний порядок в Європі, принцип якого виклав у "14 пунктах" американський президент Вудро Вільсон. Одна з головних вимог в "14 пунктах" було визнання права націй на політичне самовизначення". Австрія запропонувала розв'язати це питання шляхом перетворення монархії на федеральну державу. Це було відтворено у Маніфесті цісаря Карла від 16 жовтня 1918 року. Однак Маніфест нічого не вирішував, бо залишав широке поле для різночитань. Незрозумілим було питання, хто буде при владі у Східній Галичині- поляки, які вважають, що мають на ці землі історичні права, чи українці, що становили абсолютну більшість місцевого населення?

Польська сторона намагалася вирішити цю проблему шляхом довершених фактів. А от становище українців було важчим. У новій післявоєнній Європі вони опинилися у таборі переможених, а не переможців. Розбудова незалежної Української держави була більшше в планах Центральних держав, а ніж держав Антанти. До того ж, ідея утворення українського коронного краю в Австрії із Східної Галичини та Північної Буковини була головним змістом таємного додатку до Берестейського мирного договору між Україною й Центральними державами. Українські політики не зуміли зберегти таємницю, і зміст угоди швидко став відомим полякам. Цей факт дозволив їм подавати перед Антантою питання української державності в Галичині як "австро-німецьку інтригу". Через два дні після проголошення маніфесту Карла, 18 жовтня 1918 р., українські послы австрійського парламенту, депутати галицького й буковинського сеймів, лідери політичних партій і греко-католицького духовенства утворили у Львові Українську Національну Раду. Вона повинна була опрацювати свій план вирішення українського питання і подати його Відню. Наради тривали цілий вечір і ніч, і завершилися аж ранком 19 жовтня.

Цього ж дня Петрушевич проголосив створення західноукраїнської держави. Її влада мала поширюватися на Східну Галичину, Буковину й Закарпаття. Маніфест Карла не стосувався Угорщини, але закарпатські українці надіслали до Львова листа з вираженням своєї волі прилучитися до новоствореної держави. Проте справа була далекою від розв'язання. Великою ілюзією провідних галицьких і буковинських політиків була думка, що доля західноукраїнської держави вирішуватиметься у Відні. Тому Виконавчий комітет Національної Ради, зародок майбутнього уряду, виїхав до столиці Австрії, залишивши на місці лише делегацію Ради на чолі з Костем Левицьким.

31 жовтня у Відні зібралася Рада міністрів, для розгляду справи Східної Галичини. На цьому засіданні українцям урочисто обіцяно, що певна кількість старостів і залізничних урядовців назначатимуться з їхнього числа. Саме тоді, коли у Відні Рада міністрів дебатовала над справою Східної Галичини, таємний Український військовий комісаріат видав розпорядження про захоплення влади у Львові. Воєнну владу очолив молодий "усусівський" сотник Дмитро Вітовський.

Операція була проведена блискавично і без проливу крові (був поранений у результаті інциденту лише один поліцейський патрульний). Намісник і міський комендант були заарештовані, і всі державні будинки, казарми й важливі об'єкти у Львові зайняли українські частини, над ратушею було вивішено синьо-жовтий прапор. Мешканці міста, які уночі проти 31 жовтня ще лягали спати підданими Австрійської імперії, 1 листопада прокинулися громадянами нової держави. У складі українських військових сил, які перебрали владу над 200-тисячним військом Львова, було всього 1.5 тис. чол. (щоправда, українське командування очікувало прибуття січових стрільців з Чернівців). У війську було обмаль офіцерів і амуніції, однак всю нестачу перші дні компенсували рішучість і завзяття. У короткий час українці перейняли владу у цілій Східній Галичині. 9 листопада Українська Національна Рада проголосила назву нової держави - Західноукраїнська Народна Республіка - і створила її перший уряд (Державний Секретаріат) на чолі з Костем Левицьким. Однак зранку 1 листопада 1918 р. почуття більшості польських мешканців Львова були далекими від романтичної ейфорії. У політичному сенсі вони "проспали" українське національне відродження, злегковаживши його як нібито "австрійську інтригу", що, окрім групки інтелігентів, не має за собою вагомих соціальних сил.

Перші сутички між поляками й українцями вибухнули у Львові вже 1 листопада 1918 року. У перші ж дні виявилися слабкі сторони українського війська. Солдати, здебільшого вихідці з села, непевно почували себе в місті і не мали досвіду вуличних боїв. Польські повстанці знаходили у місті всюди допомогу і підтримку, тим часом як українцям стріляли у спину. Дуже гостро серед українських військ відчувався брак офіцерів - на 1500 солдатів їх припадало лише 50. У Львові ж, на момент вибуху сутичок, нараховувалося 600 польських офіцерів і кожним, навіть найменшим військовим відділенням керував офіцер. Але крім об'єктивної слабкості, українське керівництво припустилося серйозних помилок і прорахунків. Українці мали всі можливості, щоб в зародку подолати опір, якби вони проявили більше рішучості і злагодженості в діях.

Тактичні прорахунки українського війська були причиною того, що після тритижневих боїв воно було змушено 21 листопада покинути Львів. Майже водночас зі Львовом розгорілися бої за Перемишльську фортецю і контроль на Бориславсько-Дрогобицьким нафтовим басейном. Польські військові організації створювалися практично всюди, де поляки становили компактну меншість серед населення Галичини. Вони брали у свої руки керівництво воєнними діями, не очікуючи команди польського уряду.

Почалася справжня польсько-українська війна. Іронія долі полягала в тому, що ця війна розгорілася саме в той час, коли весь західний світ святкував встановлення миру. Боротьба за Львів 1918 року була останньою романтичною війною старої доби.

Матеріал підібрала дружинниця Київського осередку Діана Волошина